

Onsdagen den 10 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

2 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:16 om de offentliga organens verksamhet vid krig och krigsfara
(prop. 1987/88:6),

finansutskottets betänkande

1987/88:11 om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1987/88
(prop. 1987/88:25) samt

försvarsutskottets betänkande

1987/88:4 om ändring i värnpliktslagen (1941:967), m. m. (prop. 1987/88:54).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

3 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1987/88:13 om marknadsföring av alkoholdrycker, snabbvinsatser och tobak,
m. m. samt

näringsutskottets betänkande

1987/88:14 om kollektiv sakförsäkring.

Andre vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i
angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling lagutskottets betänkande 13 om marknadsföring
av alkoholdrycker, m. m.

Anf. 1 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! I lagutskottets betänkande om marknadsföring av alkohol-drycker, tobak, m. m. behandlas frågor som är välkända för kammarens ledamöter. Kravet på förbud mot bl. a. tobaksreklam återkommer ju i stort sett varje år, och det har tidigare alltid avisats av såväl lagutskottets som riksdagens majoritet.

I lagutskottets betänkande 1985/86:13 framhöll utskottsmajoriteten, däribland även socialdemokraterna, att till grund för tobaksreklamen ligger bl. a. att de stora grupper av befolkningen som använder tobak måste få tillgång till relevant produktinformation men också att reklamen med hänsyn till hälsoriskerna måste vara återhållsam. Utskottet pekade också på att ett annonsförbud inte skulle vara konkurrensneutralt, bl. a. med tanke på de olika former av smygreklam som de internationella företagen ägnar sig åt, något som Tobaksbolaget däremot inte kan göra.

Tyvärre har nu lagutskottets majoritet ändrat uppfattning i denna fråga och begär att regeringen skall tillsätta en utredning som skall ha till uppgift "inte blott att framlägga förslag till erforderlig lagstiftning och belysa konsekvenserna av förslaget utan också att överväga behovet av och möjligheten till särskilda lagstiftningsåtgärder beträffande s. k. smygreklam".

Vi har från moderata samlingspartiet ingen erinran mot att det tillsätts en utredning som belyser konsekvenserna av ett annonsförbud mot tobaksvaror, m. m. Men – och det är viktigt – en sådan utredning skall i så fall vara allsidig och förutsättningslös. Det är bl. a. detta som vi framhåller i den moderata reservationen som är fogad till föreliggande betänkande.

Mot bakgrund av de alltmer skärpta riktlinjer som nu gäller för reklam för tobaksvaror är det förvånande att inte bara socialdemokraterna utan även folkpartiet nu har övergivit sin tidigare inställning och tilltro till frivilliga överenskommelser mellan tobaksbranschen och konsumentverket och nu mer eller mindre beställer en förbudslagstiftning. Tidigare var det ju endast centern och vpk som gick på förbudslinjen.

I årets motionsflod finns för övrigt som vanligt ett antal motioner om förbud för tobaksreklam liksom ett oroande antal motioner om förbud på skilda områden.

Jag vill understryka att vi reserverar, dvs. moderaterna, givetvis är medvetna om tobakens skadeverkningar och att det är viktigt att därför på olika sätt försöka begränsa bruket av tobak. Inte minst gäller det att genom information få våra ungdomar att avstå från rökning. Jag tror mer på information än på förbud av olika slag – förbud som man sedan på olika sätt söker kringgå. Detta gäller kanske särskilt på ett så svårreglerat område som marknadsföringen av olika varor, där olika tidskrifter – inte minst utländska – och ökade möjligheter att via satellit och kabel-TV nå de svenska konsumenterna gör att reklamförbudet endast drabbar inhemsk marknadsföring.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen i lagutskottets betänkande nr 13.

Anf. 2 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att lagutskottet under en lång följd av år har behandlat många motioner i vilka det har krävts förbud mot reklam för tobaksvaror. Anledningen till att lagutskottet under dessa år har föreslagit avslag på dessa motioner är den rädsla som vi har haft för att smygreklamen skall få en allt större omfattning. Exempel på smygreklam kan vi alla bevittna då olika internationella tobaksbolag arrangerar konserter osv. Vid internationella skidlopp har många internationella tobaksbolag sitt firmamärke på nummerlapparna. På en rad klädespersedlar finns också välbekanta cigarettmärken. Det är tobaksbolag som saluför och marknadsför dessa klädesvaror.

Vi har nu kommit till insikt om att det inte går att fortsätta hur länge som helst att avslå ständigt återkommande motioner om annonsförbud med hänvisning till smygreklamen. I stället gäller det att undersöka vilka åtgärder vi kan vidta för att komma till rätta med smygreklamen.

Nytt i år är att en av de motioner vi har behandlat i lagutskottet handlar om åtgärder mot smygreklamen. Den relativt omfattande motionen har bidragit till att intensifiera debatten i utskottet och till att vi nu tar ett bredare grepp om dessa frågor än vi har gjort tidigare. Vi har från majoritetens sida bedömt att det inte är särskilt konstruktivt att utskottet av riksdagen begär ett omedelbart annonsförbud och lämnar all smygreklam åt sidan. Då skulle ett sådant annonsförbud bli tämligen ihåligt. Vi anser det i stället vara mer konstruktivt och framåtsyftande att föreslå en utredning som får till uppgift att analysera och granska hela frågan och också komma med förslag till åtgärder för att vi skall komma till rätta med just smygreklamen. Detta har lett oss fram till det förslag som nu är aktuellt: att riksdagen skall besluta ge regeringen i uppdrag att tillsätta en särskild utredning.

Jag vill kort beröra behovet av ett annonsförbud. Utskottet har konstaterat att man i dag på många arbetsplatser driver en mycket intensiv opinionsverksamhet för att minska tobaksbruket. Även samhället engagerar enskilda människor och olika organisationer i stora kampanjer för att minska tobaksbruket i landet. Vi tycker att detta är riktigt. Vi tillstyrker fortsatta sådana kampanjer. Men om man i fortsättningen skall lyckas engagera stora grupper av människor i arbetet, är det logiskt att samhället vidtar åtgärder mot annonsering och reklam för tobaksvaror. Vi är rädda för att det annars blir svårt att i längden engagera människor och folkrörelser i ett sådant omfattande kampanjarbete. Detta har varit ett av de tyngst vägande skälen för utskottsmajoriteten.

Herr talman! Med de orden vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 3 PER-OLOF STRINDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag vill snarare göra en kommentar till Lennart Anderssons anförande än replikera på det. Jag förstår egentligen inte vad som i sak har inträffat sedan utskottet 1985/86 behandlade ärendet. Då hänvisade utskottet, med en överväldigande majoritet, till de åtgärder som vidtogs på frivillig väg för att komma till rätta med marknadsföringen av bl. a. tobaksvaror. Vice ordföranden i utskottet pekar nu på att man i TV och andra sammanhang ser tobaksreklam på nummerlappar osv. Detta kommer vi emellertid, herr talman, icke till rätta med genom att införa någon form av

reklamförbud. Detta förekommer ju oftast i internationella sammanhang. Jag måste erkänna att jag inte har något emot utredningen – men låt den vara förutsättningslös.

Anf. 4 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå varför Per-Olof Strindberg till varje pris vill måla upp en stor motsättning mellan majoriteten i utskottet och moderaterna, som har lämnat en reservation. Även moderaterna tillstyrker en utredning med uppgift att utreda och belysa möjligheterna till och konsekvenserna av ett annonsförbud.

Skillnaden är att man i moderaternas reservation säger att utredningen skall vara förutsättningslös, medan vi från majoritetens sida har en mera bestämd skrivning om att vi vill att det skall leda fram till ett annonsförbud. Moderaterna har ändå gått mycket långt på denna linje och vill ha en utredning.

Sedan 1985 har vi naturligtvis märkt att de överenskommelser som finns mellan konsumentverket och alla tobaksförsäljare och de riktlinjer som finns angående reklamen inte räcker till. Vi har avvaktat ett antal år för att vinna erfarenheter. Dessa erfarenheter är inte enbart goda och positiva. Vi bedömer att situationen i dag är sådan att det är nödvändigt att vidta mera långtgående åtgärder för att komma till rätta med den ganska stora floran av annonskampanjer för tobak.

Anf. 5 PER-OLOF STRINDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag har bara en kommentar att göra. Vice ordförandens anspråk på vad som är stora motsättningar tycker jag inte är speciellt stort. Detta är ju ingen stor motsättning. Vi är med på detta.

Jag vill inte alls förstora upp det. Vi vill dock inte göra en beställning av en lagstiftning, utan vi vill ha en översyn som är allsidig och förutsättningslös. Jag tycker inte att det ligger en så stor motsättning i det.

Anf. 6 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! I mitt inledningsanförande redogjorde jag inte med ett enda ord för skillnaden mellan majoritetens och minoritetens skrivningar i utskottet.

Det var herr ordförande Strindberg som i sitt inledningsanförande betonade skillnaden mellan majoritetens och reservanternas uppfattning i denna fråga. Jag blev därigenom tvingad att gå in i polemik.

Anf. 7 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! När det gäller laguskottets betänkande om marknadsföring av alkoholdrycker, snabbvinsatser och tobak vill jag i mitt anförande uppehålla mig vid åtgärderna beträffande tobaksreklamen. Vi i folkpartiet har markerat vår inställning i denna fråga i ett särskilt yttrande.

Kravet på särskild måttfullhet när det gäller tobaksreklam, alternativt reklamförbud, är ingen ny fråga för riksdagen. Det har också tidigare talare vidrört. Senast vid riksdagsbehandlingen i december 1985 samt i april 1986 redovisades reklamfrågan utförligt. Det konstaterades då att ett förbud mot

tobaksannonsering endast borde tillgripas om det inte visade sig möjligt att inom nuvarande lagstiftning åstadkomma ytterligare begränsning av annonseringen. Riksdagen hänvisade bl. a. till regelsystemet med riktlinjer.

Sedan dess har en översyn av riktlinjerna skett i samarbete mellan konsumentverket, socialstyrelsen och branschorganisationerna. Syftet var att åstadkomma ökad klarhet om rådande regler och en skärpning på frivillig väg. Om inte detta arbete skulle leda till en åtstramning, skulle regeringen genom konsumentverket underrättas för eventuella överväganden om ändring av tobaksreklamen. Det var riksdagens åsikt.

Vi kan konstatera att en viss skärpning har skett i och med att tobaksbranschen inrättat bl. a. en granskningsnämnd, som prövar annonstexten och kan anmoda det enskilda företaget att stoppa annonseringen. Så har t. ex. skett vid ett flertal tillfällen vad gäller Svenska Tobaks AB:s annonser om snus, som har varit föremål för åtgärder av granskningsnämnden. Men övertramp har förekommit, t. ex. lanseringen av den s. k. kvinnocigaretten. Tobaksbolaget vände sig visserligen inte direkt till konsumenterna utan till försäljningsledet. Påpassligt uppmärksammades detta förhållande – bl. a. genom en debatt här i riksdagen med anledning av frågor från ett par folkpartiledamöter – och den mycket utmanande försäljningspropagandan kritiserades och kampanjen kom av sig.

Från folkpartiets sida vill vi starkt understryka vikten av att man i det allmänna folkhälsoarbetet ökar ansträngningarna att minska tobaksskadorna. Tobaksrökning är den stora anledningen till en rad cancersjukdomar. Rökningen ökar troligen även risken för utveckling av allergier. Samband föreligger också mellan moderns rökvanor och missbildningar hos det nyfödda barnet. Att hindra rökdebuten hos barn och ungdom måste alltid vara första steget av en rad åtgärder för att minska tobaksbruket i landet.

I år bedrivs även en landsomfattande kampanj för att minska tobaksbruket. Den sker i samarbete mellan arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen och arbetsmarknadens parter. Ett av medlen i en sådan kampanj kan vara att just minska annonsering och annan marknadsföring. Det måste upplevas som synnerligen motsägelsefullt att å ena sidan marknadsföra tobak och snus i halvsidesannonser i dagspressen – visserligen med socialstyrelsens varningstext om tobakens skadeverkningar – och å andra sidan delta i en påkostad rikskampanj om hälsoriskerna som vänder sig till arbetsplatserna för att åstadkomma rökfria miljöer. Tobaksbranschen borde inse det tvetydiga med sina braskande annonser.

Vi i folkpartiet har därför i lagutskottet enats om förslaget om en utredning i reklamfrågan. Vi är medvetna om att ett förbud om annonsering av tobaksvaror kan innebära konsekvenser som vi inte kan förutse, och därför ställer vi oss bakom en utredning för att kartlägga detta. Jag är litet förvånad över moderaternas angrepp på folkpartiet för att ha bytt sida i den här frågan. Vi har hela tiden framhållit vikten av att först skaffa kunskaper, innan man går in med ytterligare åtstramningar eller prövar frågan om förbud. Moderaterna ställer ju också upp för att frågan skall utredas. Jag har mycket svårt att förstå denna nya vinkling som Per-Olof Strindberg har gjort sig till talesman för här i kammaren i dag.

För folkpartiets del är det viktigt med alla åtgärder som kan vidtas för att

minska konsumtionen, även denna utredning. Det kanske mest väsentliga är att nya grupper av befolkningen och framför allt de unga avstår från att ta den första cigaretten eller lägga in den första, som det heter, snusprillan. I Tobaksbolagets annonser om snus sägs det att "du som röker – det finns tobak som smakar bra utan att brinna. Portionssnuset – – ger dig allt en god tobak har att ge." I samma annons finns sedan socialstyrelsens varningstext. Budskapet är inte entydigt i dessa annonser.

Folkpartiet vill särskilt markera att den viktigaste effekten av en utredning måste bli förslag som syftar till att tobaksvanor ej grundläggs hos våra kommande generationer. Detta är något som särskilt bör beaktas i den föreslagna utredningen, anser vi.

Med det anförda vill jag yrka bifall till hemställan i lagutskottets betänkande.

Anf. 8 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Varje år dör 10 000 människor i vårt land på grund av tobaksrelaterade sjukdomar. Det råder numera inget tvivel om att tobaken är det mest cancerframkallande ämnet. Tobaksrökningen drabbar i första hand rökarna, men det har blivit alltmer klarlagt att även icke-rökarna drabbas hårt av den s. k. passiva rökningen. Tobaksrökningen är alltså ett mycket stort hälsoproblem som berör oss alla och som tar en stor del av vårt lands sjukvårdsresurser i anspråk.

Att det är viktigt från samhällets synpunkt att genom olika insatser försöka begränsa rökningen borde vara självklart. Med hänsyn till tobakens skadeverkningar är det synnerligen anmärkningsvärt att det alltjämt är tillåtet att göra reklam för tobak genom annonsering. Även om annonseringen skall vara försiktig och innehålla viss varningstext, är det utan tvivel så att de minst 30 milj. kr. som årligen satsas på tobaksannonsering syftar till att dels få rökarna att fortsätta att röka, dels få den unga generationen att börja röka. Att det senare tyvärr lyckas ganska bra framgår av att man räknar med att det årligen tillkommer ungefär 20 000 nya rökare.

Herr talman! Kersti Johansson och jag har under en följd av år motionerat om införande av annonsförbud för tobak. Vi har gjort det eftersom vi sett ett annonsförbud som en av många olika insatser som samhället bör göra för att så långt möjligt minska rökningen och antalet rökare.

Tyvärr har det under tidigare år endast varit centern i lagutskottet som ställt upp för detta krav. Vi har ensamma reserverat oss varje gång. När det nu i vinter blivit enighet i utskottet om att begära en utredning, syftande dels till annonsförbud, dels till att finna åtgärder för att begränsa smygreklamen för tobak, har vi anledning att känna oss nöjda, även om utredningen försenats några år jämfört med då riksdagen först hade att ta ställning till det här kravet.

Det råder nu enighet om att begära en utredning. Utskottets ordförande och vice ordförande har ju här haft en diskussion om motiveringarna för tillsättandet av en utredning, men jag hoppas att enigheten om att begära en sådan ändå skall vara det viktigaste resultatet av denna överläggning och det efterföljande beslutet.

Vad gäller folkpartiets särskilda yttrande, som Ulla Orring talade om, är

bara att notera att det står i detta yttrande att ett förbud mot tobaksreklam successivt kan leda till en minskning av konsumtionen. Ja, det är därför vi har arbetat för ett reklamförbud, men eftersom vi ansåg det här resultatet som självklart togs det inte med i utskottsmajoritetens skrivning.

Herr talman! För den som i flera år har arbetat för förbud mot tobaksreklam har det varit intressant att under den här korta debatten kunna notera en viss oenighet mellan representanterna för de tre partier som nu så att säga har övergått till den sida som vi hade hoppats att de långt tidigare skulle ha övergått till. Jag är emellertid glad över att vi nu får ett beslut i rätt riktning.

Detta utskottsbetänkande är ett exempel på att det lönar sig att motionera och återkomma efter avslag i riksdagen, om det gäller en fråga som man anser vara viktig och för vilken det – som i detta fall – finns en bred opinion i vårt land. En opinionsundersökning 1983 visade att det fanns en majoritet bland samtliga partiers sympatisörer för ett annonsförbud för tobak.

Uppenbarligen anser flertalet människor i vårt land – det har vi framhållit i motionerna och även i utskottsbetänkandet – att det är motsägelsefullt att samhället, samtidigt som det försöker begränsa tobaksbruket och varna för dess faror, tillåter viss annonsering som otvivelaktigt syftar till att öka eller hålla uppe konsumtionen.

Annonssförbud är vanligt ute i världen. Inte mindre än 21 länder har annonsförbud när det gäller tobak, bl. a. Norge, Finland och Island. Världshälsoorganisationen, Internationella cancerunionen och Konsumentorganisationernas internationella förbund anser att alla former av marknadsföring av tobak bör förbjudas.

Jag vill även erinra om att socialstyrelsen, som ju har det största ansvaret för hälsofrågorna i vårt land, för flera år sedan tog klar ställning för ett annonsförbud.

Inom EG har Europakommissionen framlagt ett handlingsprogram "Europa mot cancer" för att motverka den kontinuerliga ökningen av cancerfallen i Europa. EG:s ministerråd har i princip antagit ett program som innehåller 14 långtgående förslag till olika åtgärder, av vilka reklamfrågan utgör en viktig del.

När jag nu som motionär och utskottsledamot och tidigare reservant fått ordet i denna debatt, vill jag än en gång uttrycka min glädje över den enighet som råder i lagutskottet, vilken jag förutsätter råder även i riksdagen. Min förhoppning är att detta utredningsarbete skall bedrivas skyndsamt och att det skall ge underlag för erforderliga lagförslag, som syftar till att på sikt begränsa rökandet och antalet rökare och därmed vara ett bidrag i strävandena för en bättre hälsosituation främst vad gäller cancersjukdomar. Jag hoppas även att det riksdagsbeslut som skall fattas skall utgöra en stimulans för alla dem som arbetar ideellt och på andra sätt för att begränsa tobaksrökningen.

Anf. 9 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Som Martin Olsson påpekar är vi överens om att tillsätta en utredning som skall se över konsekvenserna. I arbetet i lagutskottet ville vi från folkpartiets sida särskilt poängtera vikten av att förhindra att unga

människor kommer in i tobaksmissbruket. I utskottets majoritetsskrivning har man även uttalat att man känner sig osäker på verkningarna av förbudet. Det är därför vi från folkpartiets sida särskilt har velat markera att det är ungdomsgruppen vi vill värna om och se till att den inte förleds till att komma in i ett allmänt tobaksbruk. Utredningen bör särskilt beakta våra synpunkter i detta fall.

Anf. 10 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det är självklart att annonsförbud och andra åtgärder emot tobaksreklam är till för att – och det har vi även anfört i alla våra motioner i detta ämne – dels begränsa rökningen bland dem som redan röker och få dem att avstå från det, dels framför allt förhindra att vi får rökare bland de unga som ännu inte har börjat. Vi har väl alla förhoppningen att dessa åtgärder när de genomförs efter hand skall få dessa effekter. Det råder inget som helst tvivel i det fallet.

Det finns en rad andra åtgärder som inte rör lagutskottets beredning och som bör genomföras för att begränsa tobaksbruket och öka informationen om tobakens skadeverkningar. Det ankommer på socialutskottet att behandla de motionerna. Kersti Johansson och jag har väckt en motion till årets riksdag med krav på ett åtgärdsprogram för att finna metoder för att begränsa tobaksbruket i vårt land.

Anf. 11 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Detta betänkande behandlar en rad motioner om marknadsföring av alkoholdrycker och tobak m. m.

Dessa motioner väcktes för mer än ett år sedan under förra årets allmänna motionstid. När svar kommer så här långt efteråt, skulle man kunna tro att innehållet i motionerna inte längre är så aktuellt. Men när det gäller alkohol- och tobaksreklamen är det tvärtom så att den frågan är mer aktuell i dag än när motionerna väcktes. Någon egentlig förbättring på det här området har nämligen inte skett.

Iris Mårtensson och jag har i vår motion framför allt tagit upp smygkylmen för tobak. Den frågan är lika aktuell på alkoholens område. Men jag trodde att andra motionärer skulle ta upp just alkoholreklamen här i debatten. Jag vill därför bara nämna ett par aktuella exempel när det gäller alkoholreklamen.

Senast i går tog man i ett av radions konsumentprogram upp det statliga bryggeribolaget Pripps tvivelaktiga agerande när det gäller reklam för öl. Det senaste är tydligen att Pripps i en studenttidning gjort reklam för starköl – något som är direkt förbjudet. Andra exempel är förpackningsföretag som i stora färggranna tidningsannonser visar upp specialdesignade vodkafaskor. Ett företag som tillverkar motordrivna korkskruvar passar på att i helsidesannonser i dagspressen göra märkesreklam för olika viner. Liknande exempel finns från rederiföretags annonskampanjer.

Låt mig i det här sammanhanget också nämna SAS och dess tidning Scanorama, eftersom utskottet just nämner denna tidnings alkoholreklam. Konsumentverket har enligt utskottsbetänkandet uppmanat SAS att inte vidare tillhandahålla tidningen på ett lagstridigt sätt. Utskottsbetänkandet är

daterat den 17 december 1987. Den 24 december – på julafton alltså – kunde man i tidningarna läsa att konsumentombudsmannen blivit tvungen att gå vidare till marknadsdomstolen för att SAS hävdat att alkohol- och tobaksreklamlagen inte skulle gälla Scanorama.

Mot den här bakgrunden tycker jag att utskottet agerar för passivt när det gäller alkoholreklamen.

När det däremot gäller tobaksreklamen finns det anledning att berömma utskottet för dess ställningstagande. Enligt tobaksreklamlagen måste ju tobaksreklamen vara måttlig och får inte vara påträngande, och utomhusreklam är förbjuden. Det blev en välbehövlig skärpning vad gäller utomhusreklamen den 1 januari 1987. Som vi nyss hörde har konsumentverket också träffat en uppgörelse med tobaksbranschen om egenätgärdsnämnder som skall granska tobaksreklamen. Granskningsnämndernas egenätgärdsprogram skall utvärderas nu i början av 1988.

Socialstyrelsen har emellertid vid de stickprovskontroller som gjorts funnit så mycket olaglig skyltreklam att det inte är praktiskt möjligt att ingripa i varje enskilt fall från myndigheternas sida. Även när det gäller tobaksannonseringen har varken text eller bilder i annonserna blivit mer måttfulla enligt de nya reglerna. Socialstyrelsen har också, som Martin Olsson framförde, liksom den statliga tobakskommittén på sin tid, krävt ett totalförbud mot tobaksannonser och en del annan tobaksreklam. Socialstyrelsens nuvarande chef har också krävt totalförbud.

Ett sådant förbud vore mycket lättare att hantera. Det skulle vara raka besked i stället för dagens halvhjärtade detaljrestriktioner, som alltid kan bli föremål för olika tolkningar. Ett annonsförbud skulle också göra smygreklamen svårare. Varken Norge eller Finland, där tobaksreklamen är totalförbjuden, har lika mycket smygreklam som Sverige.

Upprörda föräldrar klagar över att deras barn utsätts för cigarettreklam på bio. Andra har tyckt sig se cigarettreklam på stortavlor i bl. a. Stockholm trots att det är förbjudet. De stora internationella tobaksbolagen hittar tydligen på råd. De "hyr ut" sina varunamn och varumärken till företag som använder dem på andra varor. Bioreklamen som jag nämnde gäller inte – formellt sett – några internationellt välkända cigaretter, utan "äventyrsresor" resp. fritidskläder som har exakt samma namn, varumärke och logotype som cigaretterna i fråga. Även stortavlorna gällde fritidskläder; uppkallade efter ett av de mest sålda cigarettmärkena i världen.

Av bio- och utomhusreklamen kan man endast med svårighet uppfatta att det är resor resp. kläder som det görs reklam för. Det mest framträdande elementet i reklamen är själva varumärket. Det verkar ostridigt att den här påtalade reklamen både till sin intention och till sin funktion utgör smygreklam för cigaretter.

Det tycks också numer bli allt vanligare, såsom utskottets vice ordförande var inne på, att idrottsmän och t. ex. rallyförare blir levande reklam för cigarettmärken, på antingen kläder, fordon eller redskap. En väg att komma till rätta med smygreklamen kan vara förbud för all tobaksreklam.

Utskottet är ju också positivt till annonsförbud för tobak, vilket jag konstaterar med tacksamhet, även om utskottet vill gå via en utredning. Det är verkligen hög tid att göra något för att minska tobaksreklamen, när vi vet

att tobaken dödar ca 10 000 människor varje år i vårt land.

Herr talman! När det gäller tobaksreklamen har jag inget annat yrkande än utskottsmajoritetens men vill gärna understryka det som sägs i folkpartisternas särskilda yttrande och som Ulla Orring tidigare redogjort för.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om näringsutskottets betänkande 14.)

Kammaren övergick till att debattera näringsutskottets betänkande 14 om kollektiv sakförsäkring.

Kollektiv sakförsäkring

Anf. 12 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 14 behandlas tre motioner med yrkanden om lagstiftning rörande kollektiv sakförsäkring. Motionerna har föranletts av att vissa fackförbund har infört kollektiv grupphemförsäkring för medlemmarna. Motionärerna anser att sådan försäkring endast skall tillåtas om den bygger på individuell anslutning.

De tre borgerliga partiernas företrädare i näringsutskottet är av samma mening och föreslår i en gemensam reservation att regeringen skall anmodas förelägga riksdagen ett förslag till lagstiftning, som innebär att kollektiv sakförsäkring skall vara baserad på individuell anslutning.

Jag skall, herr talman, återkomma till ett rättsfall, som också tas upp i en enskild motion till lagutskottet av min kollega Allan Ekström. I sin motion pekar han på att ett fackförbund för några år sedan beslöt att teckna en obligatorisk, kollektiv hemförsäkring – utan reservationsrätt för den enskilde medlemmen – i ett förbundet närstående försäkringsbolag. Försäkringspremien för medlemmarna motsvarade 0,1 % av bruttolönen.

Några medlemmar vägrade att foga sig i förbundets beslut och yrkade – efter stämning av förbundet vid Stockholms tingsrätt – att beslutet skulle förklaras ogiltigt på den grund att detsamma stred mot förbundets stadgar. Enligt dessa har förbundet till uppgift "att tillvarata medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet samt att därvid och i övrigt medverka till en samhällsutveckling på grundval av demokratisk socialism". Beslutet att teckna obligatorisk hemförsäkring föll enligt kändena utanför det sålunda angivna syftet.

I sin dom förklarade tingsrätten att försäkringen inte kunde anses ha sådan anknytning till medlemmarna i deras egenskap av arbetstagare att den rymdes inom förbundets syfte såsom detta uttrycktes i stadgarna. Beslutet var därför ogiltigt. Svea hovrätt instämde genom dom den 6 december 1985 i denna tingsrättens bedömning.

Högsta domstolen däremot underkände i dom den 6 maj 1987 underdomstolarnas bedömning av rättsläget. Enligt högsta domstolen räckte det icke med att det klandrade beslutet strider mot ändamålet med den ideella föreningens verksamhet, åtminstone om – såsom fallet var här – föreningen utgjorde ett fackförbund. Det krävdes då att beslutet "avser ett ändamål som

är uppenbart främmande för förbundets uppgift”.

Högsta domstolens dom fäster först uppmärksamheten på det förhållandet att det saknas rättsnormer för hur de beslutande organen i en ideell förening eller sammanslutning skall utses. Det är därför omöjligt att veta att ett föreningsbeslut är ett korrekt uttryck för medlemmarnas vilja, en iakttagelse som även regeringsrätten gjort i annat sammanhang.

Avsaknaden av bindande normer i förhållandet inbördes mellan föreningen och den enskilde gäller även i fråga om för det första möjligheten att få ett beslut från föreningens sida överprövat, för det andra rätten att inträda i föreningen, för det tredje rätten att vara kvar i föreningen, för det fjärde rätten att utträda ur föreningen och för det femte rätten att slippa bli ansluten till en förening mot sin vilja, dvs. vad man i dagligt tal kallar negativ föreningsrätt.

Vilka slags beslut kan en förening – hur de beslutande organen än har utsetts – fatta med bindande verkan för den enskilde medlemmen? Det var denna centrala fråga som målet gällde. Hur långt kan med andra ord legitimiteten för föreningsbeslut grundas på ”hänsynen till majoritetsintresset”? Här berörs den mest fundamentala fråga som man kan ställa sig, nämligen vad som menas med folkstyre, demokrati. Är demokrati detsamma som obegränsat majoritetsdiktat, rösträkningsdemokrati, eller råder det en yttersta gräns även för majoritetsstyre?

För alla andra associationer än ideella föreningar – aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar, understödsföreningar och samfällighetsföreningar m. fl. – finns i lag uttryckta rättsnormer i de ämnen som domen aktualiserar. Upprepade krav och önskemål som vi i vårt parti har framfört motionsvägen om att täcka den lucka i rättsordningen som sålunda föreligger har hittills icke gett något resultat, beroende på socialdemokraternas hårdnackade motstånd.

Herr talman! Försäkringsverksamheten i Sverige grundar sig på fri konkurrens på en öppen marknad. Denna förutsättning riskerar att slås sönder, om t. ex. fackförbund tillåts teckna kollektiva hemförsäkringar för sina medlemmar hos ett enda bolag. Effekten blir högre hemförsäkringspremier för alla kategorier. När fackförbundsavdelningar och verkstadsklubbar har tecknat kollektiva grupplivförsäkringar har det inträffat att offerter inte inhämtats från andra försäkringsbolag än Folksam.

När man följer utvecklingen under ett antal år visar det sig att just försäkringsbolaget Folksam är den gemensamma nämnaren i alla de här fallen. Detta är särskilt betänkligt, herr talman, när det nu kan konstateras hur försäkringsbolaget Folksam i olika sammanhang har hanterat försäkringstagarnas pengar, vilket försäkringsinspektionen med rätta har kritiserat. Än mer betänkligt är att sådana försäkringar har tecknats hos just Folksam, trots att andra bolag erbjudit bättre och billigare alternativ.

Tecknandet av hemförsäkringar, bilförsäkringar m. m. bör till försäkringstagarnas fromma utsättas för samma konkurrens som all annan verksamhet.

Fackliga organisationer har också – endast genom styrelsebeslut – anslutit alla sina medlemmar utan inträdesanmälan. Dessutom har i en del fall maka eller make till gift medlem anslutits automatiskt, om inte reservation har anmälts inom viss tid. Vidare har beslut fattats om att premien skall dras på

Prot. 1987/88:66
10 februari 1988

Kollektiv sakförsäkring

lönen, dvs. det förutsätts att den som inte reserverar sig automatiskt har medgett att avdrag på lönen får ske.

Vi reservanter står främmande för det handlingssätt som dessa exempel pekar på. Staten måste ha möjlighet att skydda individerna mot kollektiva beslut som i onödan begränsar deras valfrihet. I det aktuella fallet gäller det bara att förhindra att vissa organisationer medverkar till skadliga förändringar inom försäkringsväsendet.

Regeringen måste med det snaraste ta slutlig ställning till försäkringsverksamhetskommitténs betänkande om gruppförsäkring och därvid låta reservanternas synpunkter bli vägledande. Regeringen måste med andra ord komma med förslag till riksdagen om en lagstiftning som innebär att kollektiv sakförsäkring skall vara baserad på individuell anslutning.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har fogats till näringsutskottets betänkande 14.

Anf. 13 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Det här aktuella ärendet om kollektiv sakförsäkring var föremål för en ganska omfattande debatt i kammaren så sent som den 26 november förra året. Varken Sten Svensson eller reservanterna har fört fram några nya argument utan upprepar delar av vad som då sades. Jag ber därför att i sakfrågan få hänvisa till den debatten.

Däremot gjorde Sten Svensson en utvikning till föreningsrättens område. På den punkten kan jag bara rekommendera honom att återkomma när det ärendet blir föremål för diskussion och beslut i kammaren. Såvitt jag kan förstå bör inspirationen räcka till ett inlägg också där.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 14 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Nog finns det anledning att återkomma till föreningsrätten. Det kommer vi att göra, eftersom lagutskottet har fått en motion av samma innebörd undertecknad av Allan Ekström. Jag påpekade detta i mitt anförande.

Åke Wictorsson ville göra det väldigt lätt för sig genom att säga att det inte har hänt någonting, att vi inte behöver ha en förnyad debatt. Låt mig då peka på ett aktuellt exempel.

Jag har i min hand ett erbjudande till medlemmar i en klubb, vars styrelse har fattat beslut den 25 november 1987. Informationen gick ut under december i ett ärende som innebär att en ny form av försäkring skall träda i kraft den 1 januari 1988. Klubbens grupphemförsäkring gäller för alla medlemmar, utan att medlemmen själv betalar någon premie. Den gäller också för alla övriga personer som är kyrkobokförda och bosatta i samma bostad som medlemmen själv. Den fackliga klubben säger också i sitt erbjudande till sina medlemmar: "Den gamla hem/villahemförsäkringen kommer att automatiskt anpassas till – – – klubbens hemförsäkring."

Sedan kommer uppmaningen:

"Sänd därefter snarast möjligt in meddelandet till Folksam i det bifogade portofria svarskuvertet.

Den gamla hem/villahemförsäkringen kommer då att ändras så att den

passar ihop med gruppheimförsäkringen och för mycket inbetald premie kommer att återbetalas.”

Vidare: ”Läs det här om ni i familjen har en hem- eller villahemförsäkring i något annat försäkringsbolag än Folksam och inte tänker reservera er — — —.

Kontakta det andra bolaget och meddela att ni får en gruppheimförsäkring — — —.

OBS! Folksam har en villaförsäkring som passar perfekt till gruppheimförsäkringen.”

De medlemmar som inte vill vara med på detta kan reservera sig. Då får man fylla i en kupong. I anslutning till den ruta där man kryssar för sitt nej står det:

”Jag är medveten om att någon ersättning vid skada inte kommer att utbetalas och att jag inte får någon del av premien utbetald till mig.”

Herr talman! Jag har mot denna bakgrund en fråga att ställa till Åke Wictorsson:

För det första har konsumentverket gjort en uppgörelse med ett antal fackliga organisationer som går ut på att man skall ändra marknadsföringen på detta område. För det andra har näringsfrihetsombudsmannen i sitt remissvar till regeringen hävdad vissa krav som måste vara uppfyllda för att marknadsföringen av kollektiva sakförsäkringar av den innebörd som jag nyss har redovisat skall få fortsätta. Min fråga till Åke Wictorsson är alltså: Är detta erbjudande av den karaktären att det uppfyller överenskommelsen mellan konsumentverket och ett antal fackliga organisationer och tillgodoses de krav som näringsfrihetsombudsmannen ställer?

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Lagutskottets betänkande 13

Mom. 1 (tobaksreklam)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 66 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2-4

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 14

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 149 för reservationen av Christer Eirefelt m. fl.

4 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande
1987/88:15 om torghandel.

Utskottets hemställan bifölls.

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 10 februari

1987/88:181 av *Karin Israelsson* (c) till socialministern om arbetsituationen på försäkringskassorna:

Den nya sjukpenningreformen har, såsom bl. a. centern varnade för, skapat kaos på en stor del av landets försäkringskassor. Folk klarar inte av att fylla i de nya blanketterna rätt. I storstäderna har utbetalningarna försenats med upp till en månad. Vissa kontor påstås vara omöjliga att över huvud taget komma fram till.

Den nya sjukpenningreformen ger stor arbetsanhopning och utbetalningen av sjukpenning tar därför längre tid än vanligt. Det kan t. o. m. gå så långt att en automatisk telefonsvarare beklagar förseningen och förklarar att telefontiden tyvärr har inskränkts ett par timmar för att personalen skall hinna jobba undan.

Sjukpenningreformen ger mer pengar till dem som arbetat deltid och arbetar oregelbundet. Detta är bra.

Den har också medfört merarbete för alla försäkringskassor. Många kontor dignar under dubbel arbetsbörda – dels skall man räkna ut de nya dag- och timpenningarna, dels sköta de löpande utbetalningarna. Vid fler kontor har personalen jobbat på alla lördagar sedan nyår.

Problemet är att de som blir sjuka första gången efter reformens införande får två blanketter. En del fyller bara i den ena. Och uppskattningsvis hälften av blanketterna om årsarbetstid är felaktigt ifyllda.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga socialministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att lösa den besvärliga arbetsituation på försäkringskassorna som bl. a. sjukförsäkringsreformen har orsakat?

6 § Kammaren åtskildes kl. 14.58.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson